

Południowa część Puszczy Białowieskiej

Białowieża - Przewodnik osobisty

W Białowieży warto zwiedzić południową część Puszczy Białowieskiej, która - choć była eksploatowana przez lata i ulegała wielu przekształceniom - zachowała naturalny charakter na sporej części obszarów. Prowadzą po niej liczne szlaki turystyczne piesze i rowerowe. Podczas wędrówek tymi drogami widzimy las gospodarczy z fragmentami odnowień po zrębach, a czasami ogrodzone kwartały, na których chroni się młode drzewa przed jeleniami. Między nimi spotykamy pozostałości pierwotnej puszczy. W większości są one dzisiaj objęte ochroną rezerwatową jako Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej, chronione są też obszary podmokłe i drzewostany ponad stuletnie.

W roku 2010 padł powalony wichurą, niedaleko Topiła, jeden z największych dębów w Puszczy Białowieskiej. Fot. Janusz Korbel

Już w latach 90. cała puszcza została objęta nową formą gospodarowania, nazwaną Leśnym Kompleksem Promocyjnym. Była to próba godzenia gospodarki leśnej z zachowaniem naturalnego charakteru lasu i - jak sama nazwa wskazuje - promocją nowoczesnego leśnictwa i edukacją leśną. W ostatnich latach zdecydowano się zrezygnować z funkcji produkcyjnej i na pierwszym miejscu postawiono ochronę procesów naturalnych, gatunków i siedlisk. Na obszarze Białowieży Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków realizuje projekt turystycznego zagospodarowania okolic Narewki. Wybudowano trzy wieże widokowe będące częścią ścieżki turystycznej, jaka jest wytyczana wokół doliny rzeki. Ścieżka ma tworzyć pętlę od szkoły, wzdłuż torowiska do rejonu zabytkowego kompleksu kolejowego (obecnie restauracja „Carska”) i z powrotem drogami polnymi prowadzącymi z drugiej, północnej strony rzeki. Realizatorzy projektu próbują stworzyć atrakcję dla piechurów i rowerzystów, którzy chcą odmiany od zwiedzania tylko lasu i wybiorą spacer doliną meandrującej rzeki (przywrócono jej stare koryto) albo zechcą z wież widokowych oglądać wschody czy zachody słońca, poranne mgły, polujące orliki, tokujące bekasy, kaczkę na wiosennych rozlewiskach czy pływające bobry.

Około kilometra za Białowieżą, w stronę Hajnówki, za uroczyskiem „Gierkówka”, a przed następnym, też pamiątką po czasach PRL, „Titówką”, od szosy odchodzi na południe dość szeroka Droga Sinicka, która jest najlepszą trasą prowadzącą w najciekawsze miejsca południowej części puszczy. Jest to

droga używana niegdyś przez budników i prowadząca do nieistniejącej już osady Podcerkwa (dzisiaj jest tam leśniczówka o tej samej nazwie). W miejscu odejścia drogi od szosy stoją znaki wskazujące dojście do tzw. Miejsca Mocy. Niestety, od kilku lat ok. dwukilometrowy odcinek, prowadzący aż do nieczynnej linii kolejowej i znajdującego się tam w środku lasu parkingu, jest udostępniony dla ruchu samochodowego. Wycieczka rowerem lub bryczką na tym odcinku w okresie tzw. długich weekendów, kiedy puszcę odwiedzają setki turystów, może więc być połączona z wdychaniem spalin samochodowych.

Samo „Miejsce Mocy” jest atrakcją turystyczną stworzoną po wykryciu przez radiestetę w 1993 roku, w oddziale 495, „pola elektromagnetycznego” w miejscu, gdzie rośnie wiele rozwidlających się drzew wśród zgrupowania kamieni. Inny radiesteta i geomanta ocenił, że miejsce to „promieniuje” silniej niż Jasna Góra czy święta góra Grabarka. W ramach różnych projektów wykonano w okolicy niewielką infrastrukturę turystyczną: tablice informacyjne, podest, kosze, zadaszoną wieżyczkę-ambonę nad miejscem występowania „największej emisji promieniowania” itp.

Jeśli kogoś nie interesują zagadnienia ezoteryczne, może wrócić do Drogi Sinickiej, którą biegnie żółty szlak (z Białowieży do Topiła - 19 km). Gdy skierujemy się nią dalej na południe, dojdziemy do Drogi Jagiellońskiej (nieдалeko dwa zrosnięte świerki - pomnik przyrody), a po następnym kilometrze przecinamy linię kolejki wąskotorowej. Około 1,5 km na wschód idąc linią kolejki, przy Pacowskim Trybie, w oddziale 549 znajduje się historyczne miejsce - obozowisko powstańców z 1864 r., upamiętnione krzyżem betonowym i dębowym obeliskiem. Dalej na południowy zachód Drogą Sinicką (żółty szlak) mijamy leśniczówkę Podcerkwa i miejsce dawnej osady, by po ok. 2 km od przecięcia kolejki dotrzeć do Drogi Olemburskiej. Jest to linia biegnąca ze wschodu na zachód - na zachód wzdłuż drogi znajduje się rezerwat faunistyczny motyli „Podcerkwa”. Tutaj możemy udać się czarnym szlakiem na południe i dotrzeć do opuszczonej osady leśnej Przewłoka (zrujnowany hotel robotniczy), za którą dalej na południe zaczynają się tereny rezerwatów wzdłuż rzeczki Leśna Prawa („Kozłowe Borki” - borealny bór świerkowo-torfowcowy i „Przewłoka” - naturalny las z reliktową fauną motyli) lub skrócić na zachód szlakiem żółtym i Drogą Olemburską po 5 km (mijając po drodze niewielki, 115-hektarowy rezerwat naturalnego lasu i rzadkich motyli „Berezowo”) dotrzeć do mostku na tej samej rzece. Jest stąd ciekawy widok na rozległą, odlesioną, zabagnioną i porośniętą szuwarami dolinę rzeczną otoczoną lasem olchowym.

Jest to rezerwat „Olszanka - Myśliszcze”, gdzie możemy spotkać rzadkich przedstawicieli reliktowej fauny motyli dziennych i kraśników. (Wszystkie te rezerваты powołano w 1995 r., kiedy trwała już międzynarodowa kampania dla ochrony Puszczy Białowieskiej). Szeroka dolina pozwala na obserwację wielu gatunków ptaków związanych z terenami polan nadrzecznych. Jesteśmy oddaleni 4 km od osady Topiła, do której można dojechać drogami otwartymi dla ruchu samochodowego od strony Hajnówki (przez Orzeszkowo), a także kolejką wąskotorową z Hajnówki.

Gdy skierujemy się dalej żółtym szlakiem w stronę Topiła, mijamy po prawej niewielki, ale utworzony już w 1979 r. rezerwat „Michnówka”, w którym zachował się naturalny fragment puszczy obejmujący torfowisko wysokie ze zbiorowiskami grądu i boru. Za tym rezerwatem szlak skręca na południe. Po wschodniej stronie drogi warto obejrzeć leżący jakieś 100 metrów od niej pień ogromnego dębu (630 cm obwodu pnia), który zważył się w 2009 roku.

Topiła. Jest to osada robotników leśnych położona nad potokiem Perebel, w pobliżu trzech stawów do magazynowania drewna, wykopanych w okresie międzywojennym. Sama osada nie jest szczególnie ciekawa, natomiast stawy i sąsiedztwo cennych fragmentów puszczy powodują, że Topiła stanowi godne polecenia miejsce atrakcyjne krajobrazowo i przyrodniczo. Przede wszystkim mowa o wspomnianym rezerwacie Michnówka z torfowiskiem wysokim, zabagnionym olsem w pobliżu doliny strumienia Perebel i bardzo starym drzewostanem grądowym oraz fragmentem boru. W okolicy Topiła rośnie wiele pomnikowych okazów drzew. Stąd stosunkowo niedaleko do doliny

Leśnej Prawej i jednego z największych dębów - obecnie martwego, Car Dębu. Do Topiła można dojechać samochodem, a także kolejką wąskotorową z Hajnówki. Przy końcowym przystanku kolejki zaczyna się dwukilometrowa ścieżka edukacyjna „Osobliwości Puszczy”, informująca o niektórych zwierzętach i procesach zachodzących w lesie. Stawy w Topile, choć sztucznego pochodzenia, stanowią atrakcję krajobrazową, służą wędkarzom (jest tam specjalny pomost drewniany do wędkowania), a sama osada otoczona lasem jest atrakcyjnym miejscem docelowym wycieczek. Są tam również miejsca ogniskowe i okresowo czynny bar „Ostatni grosz”. Nadleśnictwo dysponuje pokojami w niewielkim hotelu.

Dwa kilometry na południe od osady Topiło, przy samej granicy państwowej, znajduje się rezerwat „Starzyna” utworzony w 1979 r. i chroniący ok. 370 ha naturalnego boru mieszanego. Najbardziej okazałe sosny i świerki rosną na powierzchni nasiennej przylegającej od wschodu do rezerwatu. W pobliżu, kierując się na północny wschód, w oddziałach 667 i 668 leży maleńki (35 ha) rezerwat „Sitki” utworzony w 1979 r., z rzadkimi zbiorowiskami borów na wyniosłościach wydmych i chronionymi gatunkami roślin w runie. Jeśli od tego rezerwatu pójdziemy szeroką drogą w kierunku zachodnim, minimy osadę Czternasty i dojdziemy do Majdanu (leśniczówka w pobliżu Topiła). Po drodze kilka pomnikowych sosen, choć nie znajdziemy w okolicy matuzalemów ani śladów po bartnictwie.

Z żółtego szlaku po minięciu Miejsca Mocy można też skrócić wcześniej w Drogę Jagiellońską i skierować się do osady leśnej Czerlonka, a z niej do Zwierzyńca. Natomiast kierując się na wschód Jagiellońską Drogą, przetniemy brukowaną dawną Drogę Kamieniecką (prowadzącą do Kamieńca) i dotrzemy do Ośrodka Edukacji Leśnej Lasów Państwowych „Jagiellońskie”. Stąd, idąc na północ, po 2 km docieramy do Białowieży (Podolany). Z ośrodka „Jagiellońskie” możemy też skierować się na wschód - szlaki turystyczne (czerwony i czarny) zaprowadzą nas odpowiednio w okolice dawnego dworca kolejowego „Białowieża Towarowa”, a obecnie restauracji (czerwony), albo do rezerwatu „Wysokie Bagno” (czarny). Jest to interesujący rezerwat, utworzony w roku 1979 na zaledwie 78 ha, położony we fragmencie doliny Narewki ze zbiorowiskiem borealnej świerczyny na torfie, przypominającej północną tajgę.

Janusz Korbel